

Господь лише в одній своїй без часовій миті застерігав світ, показуючи, до чого може привести сваволя людей, які втратили образ і страх Божий» [1, с. 198].

7. «Всі завойовники однакові. ... Приходять із визволительськими гаслами, а здиhaють у солоді садизму. Хіба совєтські визволителі не входили на завойовані території так само помпезно й урочисто, як і німці в перші дні війни, а втікали, мов боягузливі тхори, залишаючи по тюрмах гетакомби трупів; такий самий слід залишають і шваби – видно, так мусить бути: диявол відбиває на землі нестерпний знак для того, щоб людство пам'ятало, до чого може довести світ сваволя озброєних орд» [1, с. 224].

Що ж, власне, показує «Торговиця» Р. Іванчука? По-перше, що художня література є носієм історичної пам'яті з огляду на своє матеріальне, мовне і символічне значення, насамперед завдяки активізації дискурсу меморіалізації – література промовляє у своїх творах не тільки про місця пам'яті, але й сама стає місцем пам'яті. По-друге, красне письменство інтерпретуємо як місце пам'яті, необхідне для реконструкції минулого, активного пригадування того, що забуте й упосліджене – як зразка пам'яті культурної. По-третє, літературу місць пам'яті називаємо «поліфонією пам'яті». І тут значущим питанням до сучасної української літератури, репрезентованої різними поколіннями і ціннісними орієнтаціями, залишається таке: Чи можлива «поліфонія пам'яті» в регіональному літературному контексті?

Підсумовуючи, зазначимо, що в Іванчуковому тексті знаходимо чітку натуралізацію і антропоморфізацію міста, що, безперечно, інтригує, бо Коломия (вона ж Торговиця) є автобіографічним місцем – символічним відповідником справжнього місця географічного. А що у «Торговиці» домінуючим є характер особистої історії автора, його досвід, то визначальними для читача залишатимуться відкриті питання взаємин між локальним і світовим, периферійним і центральним, рухом і осілістю. Відтак Коломия як місце індивідуальної і колективної пам'яті Р. Іванчука є не просто таким собі «складом» пам'яті, а позитивним героєм сучасного українського літературного дискурсу меморіалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванчук Р. Торговиця : роман / Роман Іванчук. – К. : Ярослав Вал, 2012. – 273 с.
2. Duć-Fajfer H. Etniczność a literatura / Helena Duć-Fajfer // Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy / Redakcja Michał Paweł Markowski, Ryszard Nych. – Kraków : Universitas, 2012. – S. 433–450.
3. Eagleton T. Jak czytać literaturę / Terry Eagleton / Przełożyła Anna Kunicka. – Warszawa : Wydawnictwo Aleteia, 2014. – 274 s.
4. Kowalski K. O istocie dziedzictwa europejskiego – rozważania / Krzysztof Kowalski. – Kraków : Międzynarodowe Centrum Kultury, 2013. – 300 s.
5. Morley D. Przestrzeń domu. Media, mobilność i tożsamość / David Morley / Przełożyła Jolanta Mach. – Warszawa : Narodowe Centrum Kultury, 2011. – 375 s.
6. Prokop-Janiec E. Etniczność / Eugenia Prokop-Janiec // Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy / Redakcja Michał Paweł Markowski, Ryszard Nych. – Kraków : Universitas, 2012. – S. 409–432.
7. Rybicka E. Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich / Elżbieta Rybicka. – Kraków : Universitas, 2014. – 474 s.
8. Traverso E. Historia jako pole bitwy. Interpretacja przemocy w XX wieku / Enzo Traverso / Przełożył Światosław Florian Nowicki. – Warszawa : Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, 2014. – 345 s.

УДК 32.019.5

*Долганов П. С.,
Гон М. М.*

«ІСТОРИЧНІ СИМУЛЯКРИ»: СПРОБА ПОВЕРНЕННЯ ДО ВТРАЧЕНОГО СВІТУ ПОЛІЕТНІЧНОЇ ГАЛИЧИНИ

(Рец. : Монолатій І. Місто без властивостей: коломийська fuga Великої війни / І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 224 с.)

Долганов П. С., Гон М. М. «Исторические симулякры»: попытка возврата к потерянному миру полиэтнической Галиции.

Рецензия на монографию: Монолатий И. Город без свойств: коломийская fuga Великой войны / И. Монолатий. – Ивано-Франковск : Лилея-НВ, 2014 – 224 с.

Dolganov P. S., Gon M. M. “Historical simulacrums”: an attempt to return to the lost world of multiethnic Galicia.

In the review I. Monolatiy's monograph “Town without properties: Kolomiya fugue of the Great War” (Ivano-Frankivsk : Lileya-NV, 2014, 224 p.) is analysed.

Історіюписання у посттоталітарній державі майже завжди виконує надважливу політичну функцію ідеологічної деколонізації пам'яті – її звільнення від амнезії тоталітарного минулого, що штучно нав'язувалася з метою індокринатії ідеологічних цінностей. Україна в цьому контексті не є винятком. Вже у 1990-х рр. спостерігався сплеск історичних досліджень, спрямованих на продовження формування національної концепції минулого й подолання низки «білих плям», породжених історичною політикою СРСР. Несформованість національної візії історії України цілком закономірно зумовила україноцентризм цих перших проб в українській історіографії, їх ексклюзивний характер, який призводив до штучного виключення з нашого минулого низки непанівних за нових реалій етнічних груп (поляків, євреїв, німців тощо). Однак станом на сьогодні чітко окреслюється тенденція до подолання цього посттоталітарного синдрому надмірного україноцентризму. Поява книги І. Монолатія «Місто без властивостей: коломийська fuga Великої війни» йде в руслі нового мейнстріму переходу від ексклюзивної моделі історіюписання до інклюзивної, яка супроводжується поступовим доланням амнезії на поліетнічне минуле країни [2].

Сьогодні серед інтелектуального істеблішменту держави все частіше лунають заклики до написання нової історії міст і сіл України, яка правдивіше відобразила б низку навмисно замовчених у радянському аналізі моментів регіонального минулого. У контексті означеного вище варто пригадати той факт, що п'ять років назад, рецензуючи іншу книгу, присвячену історії Коломиї, І. Монолатій зазначав: «Звісно, що мені як читачеві й досліднику хотілося більше дізнатися ще й про інший, неукраїнський (польський, жидівський, німецький) сегмент коломийської історії міжвоєнн... Незважаючи на це, мусимо пам'ятати: нова книжка С. Андрійшина – україноцентрична, але вже ніяк не коломиецентрична (як це, зазвичай, трапляється). І певним є те, що така праця має право на існування в умовах українського краєзнавства, яке мусить самоочиститися від псевдоісторій, переписаних під ідеологічний шаблон Історії міст і сіл Української РСР для Енциклопедії сучасної України» [1, с. 503].

Думається, поява нової книги автора і є інтелектуальною рефлексією, втіленням попереднього задуму написання історії одного зі східногалицьких міст у контексті

полікультурної парадигми. Адже місто, яке постає на сторінках книги І. Монолатія, є соціокультурним простором поліетнічних сегментів, що у досліджуваному хронотопі (три російські окупації Коломиї у період Першої світової війни) було його іманентною властивістю. Східна Галичина на початку ХХ ст. була особливим соціокультурним простором. В умовах етнокультурного поділу праці та жорсткої соціальної ієрархії існував світ, в якому просторова близькість та епізодичні політичні й економічні комунікації супроводжувалися існуванням значної культурної дистанції між етнічними групами, що прагнули до збереження/досягнення самодостатності. Поступове входження в епоху політичних ідеологій все більше посилювало конкуренцію між ними за дефіцитні ресурси, яка, однак, ще не набрала надміру конфліктних форм: складна система міжетнічних відносин у синергетичному сенсі виявляла здатність до саморегуляції.

Однак на цей особливий поліетнічний простір очікувала катастрофічна точка біфуркації – геополітичні виклики, адекватної відповіді на які він так і не зміг дати. Саме одному із цих викликів присвячено книгу І. Монолатія. «Місто без властивостей» – це історія Коломиї в умовах трьох російських окупацій, що мали місце у 1914–1917 рр. Перша світова війна для Коломиї, як і для інших міст Східної Галичини, не була чимось закономірним, що впливало з природи їх внутрішнього суспільно-політичного розвитку. Радше навпаки – це було безпелезійне втручання зовнішніх чинників у, хай і не зовсім спокійне, але цілком розмірене життя мешканців регіону. Занурений у власну «війну» – сусідські чвари «своїх» та «чужих» – полікультурний світ міста несподівано сколихнувся від вторгнення у своє життя Великої війни, на фоні якої місцеві негаразди мали б виявитися незначними буденними проблемами. Але чи усвідомлювали це мешканці міста? Чи змогли консолідуватися перед обличчям зовнішньої загрози «свої» та «чужі»?

Як демонструє книга І. Монолатія, цього не сталося. В умовах окупації російською армією мешканці Коломиї (третього за чисельністю та вагою міста Східної Галичини) намагалися продовжувати жити своїм життям, вдаючись до «тимчасової» (як тоді здавалося) втечі, різних форм пристосування або відкритого чи пасивного опору новій владі [2, с. 13]. При цьому представники різних етнічних груп «не забували» і про власні чвари. Зокрема, далися взнаки пасивно підбурювані антисемітською російською владою антиєврейські настрої серед населення міста [2, с. 61, 67, 107]. Колаборація з метою поквитатися з особистими ворогами – це прикре, але далеко не унікальне явище – шкодило інтересам не лише єврейської, але й усіх інших етнічних громад міста. Граючи на міжетнічних суперечностях, окупаційний режим вдавався до старої добре відомої формули «divide et impera».

Не демонстрували схильності до консолідації перед викликом зовнішньої загрози і представники політичного істеблішменту різних етнічних груп. Це промовисто засвідчують невдалі спроби обрати магістрат міста у 1917 р., які переросли у справжню міжнаціональну конфронтацію. Намагання застосувати елементи того, що згодом А. Лейпхарт визначить як «консоціативна демократія», – сформувати магістрат міста на засадах міжнаціонального пропорційного представництва – раз у раз завершувалося невдачею і взаємною критикою українців, поляків та євреїв [2, с. 169–172]. Ієрархізований та розділений традиційний соціум Східної Галичини не володів достатніми консолідуючими потенціями.

На сторінках книги «Місто без властивостей» також постає цікава палітра соціального життя мешканців Коломиї в умовах російських окупацій. Низка соціальних сюжетів емпірично потверджує теоретичні висновки соціальної психології – в умовах війни люди намагаються по можливості зберігати стиль життя мирного часу (створюють сім'ї, ворогують, товаришують, беруть участь у

культурних подіях міста тощо). Як свідчення останнього – функціонування у Коломиї польської й української театральних труп, кількох кінотеатрів та інших розважальних закладів [2, с. 144–145].

Все ж попри останнє, Коломия зазнала непоправних втрат від Першої світової війни. Як наслідок – третє за значенням місто Східної Галичини перетворилося в один із багатьох повітових центрів регіону, лише частково зберігши власні мультикультурні властивості. Це був перший крок до втрати Коломисю, як і більшістю східногалицьких міст, своєї іманентної сутності. За словами І. Монолатія: «Зникло місто для всіх коломийців. Зникли свої поляки і євреї, німці, вірмени та англійці, натомість з'явилися чужі росіяни і зросійщені українці. З цього часу головним запитанням, яке збурило мізки коломийців, стало «Коломия – місто для кого?» [2, с. 209–210].

Інший виклик епохи «осколки Габсбурзької цивілізації» у Східній Галичині вже не змогли пережити навіть у понівеченому вигляді. Йдеться про масштабні соціально-політичні експерименти, плацдармом для реалізації яких стали міста регіону у міжвоєнний період та в умовах Другої світової війни. Його полікультурне обличчя було суттєво підірване спробою втілення у Другій Речі Посполитій націоналізаційного соціально-політичного проекту, який не надто толерував поліетнічність та полікультурність. Остаточне ж знищення поліетнічного обличчя міст Східної Галичини відбулося вже в рамках реалізації більш глобальних соціально-політичних експериментів і здійснюваних злочинів – нацистського та комуністичного. Саме їхня тоталітарна політика соціальної інженерії та воєнне зіткнення між ними стали справжньою катастрофою для полікультурного простору східногалицьких міст.

Тому праця І. Монолатія є спробою історичної реконструкції, своєрідним «симулякром» одного із сегментів «цивілізації» габсбурзької Галичини, яку вже назавжди втрачено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійшин С. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині / С. Андрійшин. – Коломия : Вік, 2010. – 530 с.
2. Монолатій І. Місто без властивостей: коломийська fuga Великої війни / І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 224 с.

УДК 323.2

Бусленко В. В.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

(Рец.: Political Systems of Visegrad Group Countries / ed. W. Gizicki. – Trnava-Lublin, 2012. – 154 p.)

Бусленко В. В. Эволюция политических систем стран Вшеградской группы. Рецензия на монографию: Political Systems of Visegrad Group Countries / ed. W. Gizicki. – Trnava-Lublin, 2012. – 154 p.)

Buslenko V. V. Evolution of political systems of Visegrad countries. In the review the monograph «Political Systems of Visegrad Group Countries» (ed. W. Gizicki – Trnava-Lublin, 2012. – 154 p.) is analysed.